

A nemek esélyegyenlősége, az igazságos nő-férfi viszonyrendszer

A Lehet Más a Politika szakpolitikai programja

2010

Bevezetés

A magyar demokráciának súlyos adósságai vannak a nők és férfiak viszonyának demokratizálása terén. Az igazságos nő-férfi viszonyrendszer megteremtése égetően szükséges nemcsak a nők emberi jogainak érvényesülése, a párkapcsolatok és a családok teherbírása, hanem a társadalmi és természeti fenntarthatóság biztosítása érdekében is.

Rengeteg történelmi, kulturális, ideológiai és pszichológiai összefüggés van férfiak és nők egyenlőtlen viszonya és a jelenlegi, az egyenlőtlenségeket folyamatosan újratermelő, a természetet, a társadalmat és az együttműködésen alapuló emberi kapcsolatokat a piaci érdekek oltárán feláldozó gazdasági rendszer működése között. Az ökopolitikai fordulat társadalmi-gazdasági folyamatának ezért szerves része a nők és férfiak közötti új egyensúly megtalálása is. Ahogyan az iparosodást és a globalizációt sem visszacsinálni kell, hanem fenntartható pályára terelni, úgy a nők és férfiak viszonyát sem valamiféle romantizált múltba kell visszaforgatni, hanem az egyenjogúságot szem előtt tartva újraértelmezni.

A nemek társadalmi egyenlőségének elérése nem lehetséges egyik napról a másikra, csak annak az évszázados folyamatnak a részeként, melyben ki kell alakulnia a természet, az ember, a társadalom, a gazdaság és a földrészek közötti új harmóniának is. Mégsem mondhatjuk, hogy ráérünk arra még. Sem a fejlődő világ túlnépesedési válsága, sem a fejlett országok népességfogyási válsága nem oldható meg anélkül, hogy a nők maguk irányíthassák saját sorsukat, és befolyással bírnak a társadalmi folyamatokra – a férfikkal egyenlő mértékben és velük együttműködve. Magyarország demográfiai krízise erősen összefügg tehát azzal, hogy a nők egyenjogúsága terén is a sereghajtók közé tartozunk Európán belül. Ez arra int bennünket, hogy mihamarabb és okosan hasznosítsuk a nők egyenjogúságának előmozdítása terén más országokban felgyülemlett tapasztalatokat.

A nők és férfiak társadalmi egyenlősége kiterjedtebb és mélyebb követelmény, mint ahogyan azt az Alkotmány 66. §-a lefesti. Nem elegendő a férfiak és a nők egyenjogúságát minden polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jog tekintetében biztosítani, hiszen ezeket a jogokat többnyire a férfiak érdekei szerint alakította ki az elmúlt több száz éves jogfejlődés. A társadalmi és gazdasági élet színtereit hosszas munkával mind felül kell vizsgálni abból a szempontból, hogy a lehetőségek és a szabályok ténylegesen egyforma súllyal engedik-e érvényesülni a nők és a férfiak szempontjait. Hiú ábránd, hogy az egyenlő bánásmód formális elve valaha is érvényre jusson a hátrányokat nap mint nap tömegesen újratermelő mechanizmusok megváltoztatása nélkül: egyenlőtlen pályán egyenlő versenyt hirdetni merő naivitás.

Ugyanakkor világos, hogy a meglévő jogrendbe sokkal egyszerűbben és gyorsabban beilleszthetők az egyenlő bánásmód és az emberi jogok fogalomkészletével megragadható követelmények, mint akár az esélyegyenlőség, akár a materiális egyenlőség szempontjai. Mivel hazánkban – politikai elhatározás híján – egyik téren sem történt érdemi előrelépés az elmúlt évtizedekben, a nők felemelkedését célzó politikának mindegyik téren bőségesen vannak teendői.

A nők hátrányai újratermelődésének megelőzése érdekében a társadalompolitikai intézkedésekbe, valamint az állami kezelt és támogatású fejlesztési programokba horizontális alapelvként¹ be kell építeni a társadalmi nemek egyenlőségét, nem csak kvantitatív, de kvalitatív szempontokat is figyelembe véve.

A nők részvétele a döntéshozatalban

Egy egészséges társadalomban a lakosság fele nem maradhat megfelelő képviselő nélkül a legfőbb döntéshozatali fórumokon, a közösség nem mondhat le a lakosság felének közéleti részvételéről, kreatív hozzájárulásáról. A nemek közti esélyegyenlőség elsődleges társadalmi érdek, ami azonban csak akkor teljesebben ki, ha nők és férfiak társadalmon belüli arányuknak megfelelő súllyal vehetnek részt a közügyek intézésében és a politikai döntéshozatalban. A nők politikai, gazdasági, szociális jogainak és érdekeinek érvényesítése az egész társadalom érdekében központi jelentőségű, és csak azzal garantálható, hogy biztosítjuk mindkét nem megfelelő képviselőt az ország legfőbb irányító intézményeiben. A nőket közvetlenül érintő kérdéseket ma Magyarországon nem képviselik megfelelő mértékben. Ilyen témák pl. a munkavállalási, a szexuális és reprodukciós jogok és egészség; a demográfiai problémák, a munka és magánélet összeegyeztetése; a közneveléssel, bölcsődével, óvodával, gyermekellátással kapcsolatos kérdések, a családtámogatási rendszer; a nők védelme az erőszaktól. Az e területeken szükséges társadalmi és politikai intézkedéseket újfajta módszerekkel és eszközökkel lehet megvalósítani, melyek kidolgozásában a nőknek központi szerepet kell játszaniuk.

A nemek arányos politikai képviselőtének érvényre juttatása eddig számos országban járt kiszámítható és hosszútávú előnyökkel. Szoros párhuzamot találunk a parlamentek összetétele, az adott állam gazdaság- és társadalompolitikája, illetve az ország fejlődése között. Az erős szolidaritást mutató jóléti társadalmakban, de leginkább a fejlett szociális hálóval rendelkező országokban magasabb a női képviselők aránya. Látványos példa erre a svéd parlament összetételének alakulása (1971-ben még csak 14, de 2002-ben már 45%-ban nők alkotják a képviselőházat), amivel párhuzamosan sok szempontból fejlődött az ország foglalkoztatási, valamint szociálpolitikai rendszere.

Ameddig a magyar társadalomban nem megy végbe egy ilyen irányú szemléletváltás és a nemek arányos politikai képviselőté beavatkozás nélkül nem tud megvalósulni, addig szükség van olyan megerősítő intézkedések bevezetésére, amelyek a társadalmi kérdésekben határozott állásfoglalásra és szerkezetváltásra hajlandó és képes nők politikai részvételét segítik elő. Erre a fejlett politikai kultúrával és értékrenddel rendelkező társadalmakban a nemi kvóta bevezetése bizonyult hatékony eszköznek, ezért az LMP javasolja a nemi kvóta bevezetését a parlamentben, amit saját szervezetén belül már ma is sikerrel juttat érvényre.

¹ A horizontális alapelvek olyan elvek az Európai Unióban, amelyeket minden tevékenység esetén szem előtt kell tartani az országokban. Az EU-támogatások esetében a nemek közötti esélyegyenlőség jelenleg is az egyik kötelezően érvényesítendő horizontális alapelv, de ez Magyarországon kevésbé érvényesül a gyakorlatban.

Foglalkoztatás, munkahelyi diszkrimináció

Visszafordíthatatlan folyamattá vált a nők bekapcsolódása a társadalmi élet minden színterébe (a felsőoktatásban részt vevők körében a nők aránya már meghaladja a férfiakét², a nők foglalkoztatási rátája pedig rendre 50% körül alakul³), így okafogyottá és tarthatatlanná váltak a tradicionális nemi szerepek. Ennek ellenére a nők a munkába állás során továbbra is aránytalan nehézségekkel, sok esetben egyértelmű diszkriminációval szembesülnek (Magyarországon a nők bére napjainkban körülbelül 15%-kal marad el a férfiakétól⁴, és ez különbség a csúcsvezetői szakmákban akár a 45%-ot is elérheti⁵).

Az egyenlő munkáért egyenlő bér elve központi jelentőségű – a bérezés terén tapasztalható diszkrimináció önmagában véve is elfogadhatatlan egy demokratikus társadalomban, ráadásul mindez folyamatosan újra is termeli az egyenlőtlenség számos formáját (ilyen például a nők alacsonyabb foglalkoztatási rátája, az anyagi biztonság hiányából fakadó kiszolgáltatottság vagy a háztartásban végzett munka aránytalan megosztása). A jövedelmi egyenlőtlenségek kiküszöbölése nélkül nem csökkenthető a nők minden társadalmi rétegét érintő, de legfőképp a szegényebb és/vagy alacsonyabb iskolázottságú nőket sújtó társadalmi kiszolgáltatottság és személyközi függőség.

Az egyenlő bánásmód biztosításáról szóló törvény, illetve az ezt érvényre juttatni hivatott hatóság megteremtette az alapot többek között a munkavállalással kapcsolatos diszkriminatív gyakorlatok büntetésére, azonban a mindennapokban ezek a gyakorlatok továbbra is működnek. A munkát kereső, illetve munkát vállaló nők nagy részének mindennapos tapasztalata a munkaerőpiaci hátrányos megkülönböztetés⁶. Ezért biztosítani kell a törvény rendelkezéseinek érvényre juttatását, aminek érdekében szükség van az Egyenlő Bánásmód Hatóság megerősítésére, az általa kiszabható szankciók szigorítására. Javasoljuk továbbá, hogy az egyenlő bánásmód vagy az emberi méltóság megsértése esetén a jogaiban megsértett munkavállaló egyszerű eljárásban kaphasson akkora összegű kártérítést a jogsértő munkáltatótól, ami ösztönzi a jogsértetteket a fellépésben, s elriasztja a jogsértéstől a munkáltatókat; valamint a jogsértő munkáltatók személyesen is feleljenek tettükért. A szakszervezeteket ösztönözzük arra, hogy a munkavállalók számára adjanak közre a jogaikról szóló közérthető kiadványokat.

További súlyos problémát jelent a munkahelyi szexuális zaklatás, ami az egyik legtömegesebb és leginkább elhallgatott társadalmi igazságtalanság, mely különösen gyakori a felsőoktatásban és az egészségügyben. Nem halogatható tovább a szexuális zaklatás elleni törvény megalkotása, melyben a bizonyítási teher szabályozását az áldozatnak kedvező módon kell kialakítani. A szexuális zaklatás bizonyítása eleve nem könnyű, hiszen ennek ritkán marad felmutatható nyoma, a mai magyar jogban azonban annál is inkább nehéz a bizonyítás, mivel a szexuális zaklatásra nincs semmiféle használható definíció. De ha lenne is, a jelenlegi eljárásjog egyértelműen az elkövető érdekeit védi, ami erős ellenőztönző a sértettek fellépésével szemben. Ezért javasoljuk a szexuális zaklatás törvényi szabályozását, amelynek értelmében a panaszt sikertelen bizonyítás esetén se érhesse retorzió a munkahelyén, és a szélsőséges eseteket kivéve ne is legyen viszontperelhető. A tanúskodó munkavállalók vallomását titkosítani kell. A zaklató által fizetendő kártérítést olyan összegben kell meghatározni, ami elrettentő erővel bír az ilyen cselekményekkel szemben.

² Központi Statisztikai Hivatal 2010.

³ Cseres-Gergely–Scharle 2008.

⁴ Fazekas-Bálint 2008.

⁵ Workania 2010.

⁶ Erről bővebben ld. Koncz 2003.

Gyermekvállalás

A reprodukció terén a nők és férfiak – alkotmányban rögzített – formális egyenlőségének gondolata nem ad elegendő támpontot: a termékenységgel és a gyermekvállalással kapcsolatos jogokat és felelőségeket csak a nők és férfiak közötti különbségekre tekintettel, ám azokkal vissza nem élve lehet igazságosan elosztani.

Ideje a gyermekbarát társadalomról szóló közhelyeket konkrét cselekvésekre fordítani. A gyerekvállalással kapcsolatos intézkedések közül a legfőbb, a várandós és gyermekes nők foglalkoztatása, illetve a gyermeknevelésben is a nemek közötti igazságos teherviselés lehetőségének biztosítása. E téren az antidiszkriminációs megközelítés elégtelen, hiszen nem veszi tekintetbe a munkáltatók valós többletköltségeit. Az államnak ösztönöznie kell a munkáltatókat a várandós és gyermeket nevelő nők foglalkoztatására (például a munkáltatóra háruló terhek (mint várandósok táppénze, gyed alatt gyűlő szabadság, helyettesítés költsége) csökkentésével), illetve az apák szerepvállalását a gyermeknevelésben (bővebben lásd alább). A magyar társadalomban állandósult tendencia, hogy a férfiak a piac kihívásainak való megfelelés okán egyre kevesebb időt töltenek a családdal, mintegy lemondva ezzel a gondoskodó szerepek betöltéséről. Azonban fontos lenne az apa aktív részvétele is a családi hétköznapiakban, amely a gyermekek szocializációja, személyiségfejlődése szempontjából is meghatározó. E szerep felvállalásával, támogatásával nemcsak a gyermekneveléssel kapcsolatos feladatok igazságosabb elosztása valósulhatna meg, hanem férfiak és nők számára is mindez komoly pszichoszociális hozadékkal járhatna (pl. munkahelyi stressz csökkenése, az identitás sokoldalúságának, különböző dimenzióinak megerősödése). A gyermeknevelésben a nők és férfiak szerepének egyensúlyba kerülése a családok összetartását fogja növelni (és nem a válások számát!), hiszen olyan családokat eredményez, amely kiegyensúlyozottabban reagál a negatív hatásokra (pl. stabilabb anyagiak, nagyobb szolidaritás nő és férfi között, egészségesebb gyermekfejlődés az apai jelenlét miatt).

A felsőoktatást pedig rugalmasabbá kell tenni, hogy kedvezzen a gyermeket vállaló hallgatók (nők és férfiak) számára. A nyugdíj szempontjából figyelembe veendő szolgálati idő szabályozásának szintén kedveznie kellene a gyermeket vállaló nők és a gyermeknevelésben jelentős részt vállaló férfiak számára.

A városokban lehessen babakocsival közlekedni, a járdát kapják vissza a gyalogosok! Ezt az akadálymentesítési program részeként már rég kivitelezni kellett volna. Haladéktalanul ki kell kényszeríteni a közterek és a közhivatalok akadálymentesítését szavatoló törvényi előírásokat. A közhivatalokban, pályaudvarokon, szállodákban, a nagyobb áruházakban, éttermekben legyen gyermekmegőrző, pelenkázó- és szoptatóhely, illetve kívánatos lenne elérni, hogy a munkáltatók a szoptató anyák számára előjogokat biztosítsanak. A finanszírozási korlátokat szem előtt tartva mindezt elsőként az új építésekre, illetve az átépítésekre kellene előírni.

A fiatalkori teherbeesés számos nagyon súlyos társadalmi problémát vet fel, amelyek különösen hátrányosan érintik a szegénységben élő nőket. Tovább nehezíti az oktatásban való (már így is relatíve alacsony) részvételüket, előnytelen munkaerőpiaci pozíciójuk nyomán eleve rendkívül kiszolgáltatott helyzetüket tovább fokozhatják a gyermek eltartásának nehézségei, és mindez tovább növeli a gyermekszegénységet. Megfelelő felvilágosító, illetve oktató munkával a nem kívánt fiatalkori terhességek száma csökkenthető.

Kívánatos, hogy a gyermekszülés az anyák életének örömteli, a kiszolgáltatottság érzésétől mentes eseménye lehessen. Ezért pártoljuk a nők önrendelkezési jogának figyelembe vételét a szülés folyamatában. Meg kell teremteni annak feltételeit, hogy a kórházi és alternatív szülési módok egyaránt biztonságos és emberséges körülményeket kínáljanak a szülő nők számára. Az LMP támogatná egy bábakollégium létrejöttét a Szülészeti és Nőgyógyászati Szakmai Kollégium

mintájára. Ez a szervezet segíthetné a minisztérium munkáját az otthonszülés szabályozását érintő kérdésekben is.

Munka és magánélet összehangolása

A munka és a magánélet egyensúlyának megteremtését célzó megfelelő intézkedések hiánya nemcsak hogy erősen korlátozza a nők – különösen az alacsonyabb képzettségű, illetve a szegénységben élő nők – döntési szabadságát, de a nők és férfiak gyermekvállalási döntéseit is, ami problémát jelent a lakosság elöregedése és társadalombiztosítási rendszerek fenntarthatósága szempontjából. A gyermekgondozás, a szülői szabadság és a rugalmas munkabeosztás terén kedvező körülményeket biztosító országokban a nők foglalkoztatottsági arányai és a születési arányszámok egyaránt magasabbak. Ezen egyensúly megteremtésében nagy szerepet kapnak a kisgyermekes szülők foglalkoztatását, illetve a gyermeknevelést támogató összehangolt szakpolitikáink, amelyek a szülők esélyegyenlőségének talapzatára épülnek. E szakpolitikák központi elemei az apák gyermeknevelési szerepének növelését célzó ösztönzők (pl. apai gyes, munkaidő kedvezmény) és ezekkel párhuzamosan az anyák munkába állását támogató intézkedések a gyermekek napközbeni ellátásának kiterjesztése, rugalmasságának növelése, a területi ellátási egyenlőtlenségek csökkentése⁷, valamint a jelenlegi finanszírozás átalakítása (a nem állami intézményeknek azonos normatíva és szakmai kontroll, a szülői és munkáltatói hozzájárulás rugalmasabb szabályozása a mostani dupla vagy semmi helyett). Megfelelő minőségi standardok és az ellátás magas színvonalát garantáló, a létező szabályozás betartását ellenőrző mechanizmusok hiányában, szükség van az állami szerepvállalás megerősítésére: erős szakmai kontroll alá kell vonni mind az állami, mind a piaci fenntartású intézményeket. Ezen kívül a kisgyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci részvételét atipikus munkavállalási formák (pl. részmunkaidős állások, távmunka) elterjesztésével, megfelelő szabadságolási rendszerek kialakításával (pl. szabadnapok kiadásakor a családi problémák kezelése, illetve a családi események speciális elbírálás alá esnek), kis- és középvállalkozások indításának támogatásával lehet biztosítani (ld. EQUAL Nő az esély! program, amely nők számára biztosítja modern üzleti, illetve vállalkozói ismeretek átadását), és a munkáltatókat ösztönözni kell ezek minél szélesebb körű alkalmazására.

Ahhoz, hogy mindezek az intézkedések valóban célt érjenek, szükség van a munkahelyek rendszeres monitorozására. Az egyenlő munkáért egyenlő bért elv érvényesülésének ellenőrzésére például az EQUAL kezdeményezés keretében jó gyakorlatnak bizonyult Bérbarométer⁸ program bevezetését javasoljuk. A közszférán túl is ki kell terjeszteni a munkahelyi esélyegyenlőségi terv készítésének kötelezettségét. A terv megvalósításának azonban ellenőrizhetővé kell válnia, ezért javasoljuk, hogy a munkáltatók esélyegyenlőségi tervét az Egyenlő Bánásmód Hatóság hivatalból is monitorozza. Ezzel kapcsolatban ösztönözzük a vállalati esélyegyenlőségi referensek alkalmazását, nagyobb cégek esetén esélyegyenlőségi bizottságok kialakítását. Szükség van továbbá olyan, a munkáltatóknak, illetve a munkavállalóknak szóló speciális szemléletformáló képzésekre, amelyek ismertetik a munkahelyi diszkrimináció különböző fajtáit és annak következményeit, és amelyek az esélyegyenlőségi tervek elkészítése során is hasznosíthatóak.

⁷ Erről bővebben lásd az LMP oktatáspolitikáját.

⁸ Olyan interaktív internetes adatbázis, amely lehetőséget nyújt a bérek, illetve a munkakörülmények összehasonlítására, segítséget nyújtva a munkavállalók számára, továbbá módot adva vizsgálatok, elemzések elkészítésére. A program eredményeiről bővebben lásd Tardos 2007.

Mindezekon kívül javasoljuk az olyan, a nemek munkahelyi esélyegyenlőségét segítő jó gyakorlatok továbbvitelét és elterjesztését, mint az EQUAL Bérbarométer, Esélyek Bölcsődéje, Nő az esély programok⁹, és biztosítani kell, hogy minél több munkahely részt vegyen ezekben a programokban. A „Legjobb női munkahely” vagy a „Családbarát munkahely” díjak viszont csak előzetes ellenőrzés és rendszeres auditálás alapján legyenek odaítélhetőek és megtarthatóak, különben folytatódik devalválódásuk.

Támogatjuk olyan, nőket támogató komplex központok kialakítását (ld. EQUAL Esélyek Bölcsődéje), ahol lehetőség nyílik képzéseken, illetve pályaorientációs tanácsadáson való részvételre, mentálhigiénés tanácsadásra, háztartási szolgáltatások igénybevételére, illetve a munkát a családi élettel összehangolni igyekvő munkavállalók tapasztalatcseréjére.

Minél nagyobb nyilvánosságot kell biztosítani a már létező jó gyakorlatoknak, de el kell kerülni azt, hogy a vállalatok e kezdeményezések pusztán egyszeri szereplőivé váljanak az ezekből származó PR hozam érdekében. E helyett a kitartó, folyamatosan építkező erőfeszítéseket kell bemutatni. Erre hatékony eszköz lehet a „Legjobb női munkahely” vagy a „Családbarát munkahely” díjak kiosztása, de csak a fenti korrekciók mellett.

A már meglévő és jól működő, a munkaadók érzékenységét és tudatosságát növelő tréningeket, tanácsadásokat, ötletbörzéket a lehető legszélesebb körben terjeszteni kell, továbbá lehetőséget kell biztosítani a szervezetek, és különösen a magánszféra vállalatai közti tapasztalatcserére (ld. Nő az esély programok). Ösztönözni kell karrierorientációs központok kialakítását, illetve esélymenedzserek alkalmazását, például a családsegítő központok szervezeteiben.

Ezeknek a gyakorlatoknak jó része egy-egy munkaadónál már ma is működik, ezek ösztönzése, illetve terjesztése nem igényel nagy költségvetési ráfordításokat, hiszen ezeket ma is túlnyomórészt európai uniós pályázati forrásokból finanszírozzák, és a fő cél épp az, hogy a szervezeti kultúrába beépülve ne képezzenek külön programot, hanem a cég általános stratégiájának részévé váljanak.

Felelős szexualitás

Magyarországon nagyon komoly problémát jelent a terhességmegszakítások európai összehasonlításban is kiemelkedően magas száma, az Európai Unió tagállamai közül Észtország, Románia és Lettország után Magyarországon végzik el a legtöbb terhességmegszakítást, a nők számának arányában¹⁰. 2007-ben összesen 44 ezer abortuszt végeztek az országban, ebből több mint 5 ezret a 15-19 éves korosztály körében és közel kétszázat 14 éves lányok körében. A statisztikai adatok alapján ekkor 450 abortusz jutott 1000 élveszülésre¹¹.

A terhességmegszakítás terén a tiltás vagy liberalizálás hamis dilemmájának erőltetése helyett a megelőzésre helyezük a hangsúlyt. Az abortuszok társadalmi kárainak és költségének csökkentése érdekében serkentjük a lányok mellett a fiúk, férfiak szerepvállalását a nem kívánt terhességek megelőzésében. A terhességmegszakítások számát vissza kell szorítani, ezt azonban nem a nők reprodukciós szabadságának további korlátozásával és a nők számára megalázó intézkedésekkel, hanem mindenki számára hozzáférhető (ingyenes vagy nagyon olcsó) fogamzásgátló szerekkel és szexuális oktatással kell elérni.

⁹ Tardos 2007.

¹⁰ World Abortion Policies ('Abortuszpolitikák a világban') 2007.

¹¹ Molnár et al. 2009, ESKI (é.n.).

Államilag támogatott kampányokkal hívjuk fel a figyelmet a gumi óvszerre, mint egyszerű, biztonságos, az egészségre ártalmatlan és a nemi betegségektől is megvédő fogamzásgátló eszközre. Javasoljuk, hogy az egészségügyi minisztérium ösztönözze óvszer automaták létesítését a kollégiumokban, illetve szórakozóhelyeken, és vessen gátat annak a gyakorlatnak, hogy az intézmények rendre megakadályozzák az automaták kihelyezését. Az abortusz a nők számára nem szabadság, hanem keserű kényszerűség, az állam szerepe a bajba került lányok és nők manipulációtól mentes, önkéntes pszichológiai megsegítése lehet.

Az abortuszok magas száma közel ugyanannyi testi és lelki egészségében veszélyeztetett nőről is jelez. A tudatos családtervezésre alapuló fogamzásszabályozás a morális szempontok mellett társadalmi, közegészségügyi és költségvetési érdek is. Egyrészt a fogamzásgátlás támogatása, illetve a fiatalok felkészítése a felelős, tervezett családalapításra lényegesen kisebb kiadást jelent, mint amekkora az abortuszok, illetve ezek testi, lelki szövődményeinek vagy az egyre terjedő nemi betegségek társadalmi kára és költsége. Az oktatás, illetve a családtervezésre való felkészítés azt is elősegítheti, hogy a megszülető gyermekek száma és születésük ideje minél inkább elősegítse az egészséges, képzett és egyenletes kor-eloszlású népesség kialakulását, ami fontos szerepet játszik a társadalom eltartóképességének növekedésében.

A fentiek okán is javasoljuk, hogy a köznevelésben, valamint a gyermek- és ifjúsági médiában kapjanak helyet a testi és lelki önrendelkezés, az egymás iránti kölcsönös felelősség, a párok tagjai között a fogamzásszabályozás és tudatos családtervezés terén való együttműködés készségeit kialakító programok, figyelemmel a korosztályok és társadalmi rétegek közti különbségekre. A szexuális élet korai megkezdése és a korai terhesség következtében kialakuló egyéni és társadalmi problémák megelőzhetők a tudatos családtervezést és a reprodukív egészséget és jogokat is ismertető, rendszeres, a társadalom minden szegmensére kiterjedő méretű felvilágosító programokkal. A védőnői hálózat segítse elő a kortárs képzés kialakulását, mivel a kortárs oktatás ezen a területen hazánkban jelenleg nem megoldott, noha nemzetközi tapasztalatok és néhány hazai mintaprogram (pl. Magyar Család és Nővédelmi Tudományos Társaság Békés megyei kortárs oktató programja) alapján a kortárs segítők érik el leghatékonyabban az érintett fiatal korosztályt.

Szexuális önrendelkezés

A büntető törvénykönyv szexuális bűncselekményeket szabályozó fejezete, mely a „Nemi erkölcs elleni bűncselekmények” címet viseli, átfogó reformra szorul. A hatályos szabályozás a szexuális jellegű visszaéléseket nem a testi önrendelkezés és az emberi méltóság jogának aspektusából közelíti meg, hanem a régmúlt idők értékítéletei alapján („vérfertőzés”, „megrontás”, „fajtalanság”). A törvény nem nyújt kellő jogvédelmet a nemi erőszak áldozatainak, illetve a fiatalkorúak, alkalmazottak, családtagok, fogvatartottak, stb. függő helyzetének kihasználásával elkövetett szexuális visszaélésekkel és a gyermekprostitúcióval szemben. A „fajtalanság” törvényi meghatározása, ill. annak bírósági értelmezése az elkövető nemi vágyának szemszögéből vizsgálja a cselekményt. A „bordélyház” értelmezése szűklátókörű, nem igazodott a prostitúció terén a II. világháború óta végbement változásokhoz. Így elsikkadnak az áldozatok által elszenvedett jogsérelmek. Kaotikus a szexuális bűncselekmények nyomozásának gyakorlata, aminek következtében számos súlyos büntett gyakorlatilag feltáratlanul marad.

Javasoljuk a szexuális bűntetteket a szexuális önrendelkezés elleni bűncselekményekként meghatározni: a szexuális erőszak a sértett akarata ellenére véghezvitt szexuális cselekmény.

Büntetni javasoljuk a függelmi viszony vagy egyéb szorult helyzet kihasználásával elkövetett szexuális visszaéléseket, a kerítés révén történő szexuális aktust, a fogamzásgátlás alkalmazásának megakadályozását. Védni kell a gyermekeket a felnőttek általi valamennyi szexuális visszaéléstől. Súlyosbító körülményként javasoljuk értékelni, ha a szexuális bűncselekmény terhességet vagy nemi úton terjedő betegséget okoz. Szükség van a nemi önrendelkezés szabadságát sértő kisebb súlyú cselekmények büntetésére is (pl. erőszakos levetkőztetés, fogdosás, pornó nézésére kényszerítés), akár új tényállás megalkotásával, akár a kényszerítés büntetvények következetesebb üldözésével.

Meg kell alkotni a szexuális bűncselekmények nyomozásának korszerű eljárásrendjét. Az áldozatok kihallgatásának és vizsgálatának a lehető leghamarabb meg kell történnie, s kerülni kell ezek szükségtelen megismétlését. A nyomozókat, vizsgáló szakértőket ki kell képezni az empatikus és eredményes eljárások folytatására, a poszttraumás tünetek felismerésére. Általánossá kell tenni a vallomás videofelvételét, illetve ezek bizonyító erejének bíróság általi elfogadását. Szankcionálandónak tartjuk, ha a nyomozó hatóságok tagjai, ill. az általuk kirendelt szakértők súlyosabb mulasztást vétenek, különösen ha emiatt a tényállás utólagos tisztázása jelentősen nehezebbé válik vagy ellehetetlenül.

Prostitúció

A nők elnyomásának egyik legtűrhetetlenebb megnyilvánulása a nők tömeges áruba bocsátása. Magyarországon jelenleg is nők ezrei járnak meg nap mint nap a prostitúció és a nőkereskedelem poklát. A demokratikus Európa hazugság mindaddig, amíg fenntartja a prostitúció legbrutálisabb ember-ember közti viszonyt lehetővé tévő rendszerét, és a keleti országok lányait tömegesen szállítják a nyugati bordélyokba. A demokratikus Magyarország hazugság mindaddig, amíg a nők és lányok tömegei számára nincs más jövedelemforrás, mint testük áruba bocsátása, férfiak szexuális kiszolgálása. A prostitúció igen súlyos testi és pszichés károkat okozó cselekménysorozat, a nők elleni erőszak egyik leggyakoribb formája, amely így minden nőt sért és veszélyeztet.

A prostituáltak halálozási rátája (még az ún. luxusprostituáltaké is) sokszorosa az azonos korú és nemű nem prostituáltakénak.¹² Körükben magasabb az erőszakos halált elszedevők aránya, nagyon gyakran válnak szexuális erőszak áldozatává, gyakoribb körükben az öngyilkosság. Célunk egy olyan demokratikus társadalom építése, melyben nők és lányok mindenféle férfi erőszaktól mentesen élhetnek. Méltatlanul, ám árulkodóan kevés közfigyelem irányul a prostitúció fő felelőseire és haszonélvezőire: a futtatókra, a velük cinkos korrupt hatóságokra, és nem utolsósorban a jelenséget folyamatosan működésben tartó kliensekre. Ők túlnyomórészt férfiak. A stricik, emberkereskedők, és a prostitúciót vásárló kliensek tudatosan használják ki az áldozatok sebezhetőségét, amelyet a szegénység, a magas munkanélküliség, a munkaerőpiaci diszkrimináció és a nőkkal szembeni erőszak okoz.

Az állam kötelessége, hogy segítséget nyújtson a nőknek és a gyerekeknek a prostitúcióból való kilépéshez, és hogy menedékhelyeket, tanácsadást, oktatást és munkaerőpiaci lehetőségeket biztosítson számukra. Ennek érdekében javasoljuk a prostitúcióval kapcsolatos jelenlegi törvényi szabályozás átalakítását.

¹² Potterat et al. (2004)

Ki kell jelölni az állam áldozatok védelmével kapcsolatos felelősségeit, tisztázni kell az emberkereskedelem és prostitúció áldozatainak védelmét ellátó intézmények feladatait és jelentős forrásokat kell biztosítani ezek megerősítésére. Mindezek hatékony érvényesítése érdekében elengedhetetlen az ezekkel a kérdésekkel kapcsolatos szaktudás kialakítása, ezért az emberkereskedelem és a prostitúció áldozatainak ellátását célzó pszichológiai és szociális szaktudás megszerzése részét kell, hogy képezze a pszichológusok, egészségügyi és szociális dolgozók, valamint a rendőrök általános képzésének.

A prostitúcióba való bekerülés átlagéletkora számos nemzetközi kutatás tanúbizonysága szerint 14 év¹³. Ki kell kényszeríteni a kiskorú prostituáltakkal visszaélő klienseket börtönbüntetéssel fenyegető 2007-es törvény gyakorlati érvényesítését, a gyermekek kiemelését a prostitúcióból! Hatékony eszközökkel kell kikényszeríteni a prostitúciót szervező bűnözők leleplezését (amire részben már a jelenlegi törvényi szabályozás is lehetőséget adna), meg kell erősíteni a gyermekvédelem rendszerét, különös tekintettel az állami nevelőintézetekben ellátott gyerekek prostitúciójának megelőzésére, megakadályozására és hathatós üldözésére. A nemzetbiztonsági ellenőrzést kiterjesztjük annak érdekében, hogy aki mások prostitúcióját kihasználja, ne tölthessen be fontos és bizalmas munkakört, ne dolgozhasson sem a rendőrségben, sem az igazságszolgáltatásban, ne lehessen képviselő.

Családon belüli erőszak

Tömegesen veszélyezteti a nők és gyerekek jogait, életét és egészségét a családon belüli erőszak, ám az elmúlt években számos társadalmi kampány mellett alig történt érdemi cselekvés ennek visszaszorítására. A 2009-ben hatályba lépett távortartási törvény korrekcióra szorul, mivel megalkotásakor sem az évtizedes (pl. osztrák) tapasztalatokat, sem saját 2003-as és 2004-es áldozatvédő célkitűzéseit nem vette figyelembe a parlament, ill. a kormány. A családon belüli erőszak visszaszorításának egyik legfőbb akadálya az eljárásjogi széttagoltság, vagyis, hogy az összefüggő bántalmazássorozat elleni jogorvoslat érdekében az áldozatok nem vehetnek igénybe ügyüket annak egészében vizsgáló jogorvoslati eljárást, hanem elaprózott jogcímenek többféle hatósághoz kénytelenek folyamodni. Így végül egyik eljárásban sem ragadják meg a hatóságok az erőszakfolyamat lényegét, emiatt a nők és gyerekek alapvető jogai nem érvényesülhetnek a magyar jogrendszer különösen átható eljárásjogi dogmatizmus miatt. Tetézi az áldozatok kiszolgáltatottságát az eljáró hatósági személyek felkészületlensége.

Az erőszak visszaszorítása nemcsak emberi jogi, de nemzetgazdasági megfontolások miatt is égető feladat. A családon belüli erőszak társadalmi költsége tetemes: számtalan munkanap-kiesés, betegség, rokkantnyugdíjazás írható a bántalmazók számlájára. De az áldozatok védelme, illetve kárpótlása a jelenlegi törvénykezés hiányosságai, illetve gyakorlati kikényszeríthetatlensége nyomán még azokban az esetekben is igen nehézkes, amikor a hatóságok elmarasztalják az elkövetőt. Az erőszak visszaszorítása számtalan feladatot ró a kormányra, melyek közül a legfőbb az elkövetők elleni gyors és egyértelmű hatósági fellépés, illetve a sértettek számára azonnali hathatós védelem biztosítása.

Roppant igazságtalan az a helyzet, hogy az erőszak áldozatainak hajléktalanná kell válniuk, ha fizikai biztonságban szeretnének élni. Ezt már a 2004-es kormányprogram is felismerte, ám gyakorlati javulás alig történt.

¹³ Leidholdt (1993)

A távoltartás és a letartóztatás nemzetközi gyakorlatban bevált mintáinak a magyar jogba való átültetésével és következetes alkalmazásával jelentősen csökkenne az erőszak elől menekülni kényszerülő nők és gyerekek száma, s így a hajléktalan-ellátásra nehezedő teher. A családon belüli erőszak elleni következetes fellépéssel az állami gondozásba veendő gyermekek száma is jelentősen csökkenne.

A rendőrség által elrendelhető ideiglenes távoltartást a jelenlegi három napról fel kell emelni tíz napra, hiszen három nap sem az áldozatnak nem elegendő ahhoz, hogy segítséget kapjon a szociális és jogi segítségnyújtóktól, sem pedig a bíróságnak, hogy megalapozottan döntsön a távoltartás meghosszabbításáról. A távoltartás személyi körének szabályozásában nem az elkövető és a sértett közötti családjogi kapcsolat jellegét kell alapul venni, hanem az elkövetett cselekményt. A volt élettárs, ill. volt szexuális partner követi el a nők elleni gyilkosságoknak mintegy negyedét. A gyilkosságot rendszerint kisebb súlyú erőszakcselekmények előzik meg. Az ilyen emberölések egy része tehát megelőzhető volna, ha ezekre az elkövetőkre is vonatkozna a távoltartás.

Egyértelművé kell tenni magyar jogban, hogy a távoltartás nem az előzetes letartóztatást helyettesítésére való, ha az utóbbi feltételei is fennállnak. Elfogadhatatlan az a jelenlegi gyakorlat, hogy az elkövetőt többnyire csak emberölés esetén tartóztatják le. Rögzíteni kell azt is, hogy a mediációnak és a családi csoportkonferenciáknak a családon belüli erőszak eseteiben nincs helye. Gondoskodni kell a családon belüli erőszak tanúinak, valamint az áldozatok részére segítséget nyújtó szociális szervezetek munkatársainak biztonságáról, jelenleg ugyanis tanúskodásuk, ill. munkájuk egyik fő gátja, hogy a bántalmazók őket is rendszeresen erőszakkal fenyegetik.

Mindezek mellett az LMP ebben a kérdésben is nagy hangsúlyt fektet a megelőzésre. Nagyon fontos, hogy a nők időben felismerjék a problémát, és tudják, hová fordulhatnak segítségért. Már fiatal korban el kell kezdeni az ezzel kapcsolatos tudatosság növelését (lányok és fiúk körében egyaránt); ezzel összhangban a konfliktusok, illetve a belső feszültségek, az agresszió kezelésének technikáit be kell illeszteni a közoktatási rendszerbe. Az oktatásban az együttműködésen és bizalmon alapuló párkapcsolat- és a családkép váltsa fel a nők alárendelődését és lemondását sugalló felfogásokat. Ezzel párhuzamosan a jelzőrendszer (védőnői hálózat, családsegítő, gyermekjólét) megerősítésére, cselekvési lehetőségeinek bővítésére is szükség van.

A régóta hatályban lévő gyermekvédelmi törvény szellemében a közoktatásnak az eddiginél hatékonyabban ki kellene vennie részét a gyermekveszélyeztetés nemi egyenlőtlenségből eredő formáinak felismeréséből, kezeléséből és megelőzéséből. Habár a gyerekek fizikai és szexuális bántalmazására irányuló figyelem az elmúlt években örvendetesen megnőtt, a pedagógusok, iskolapszichológusok cselekvési lehetőségei meglehetősen szabályozatlanok. Biztosítani kell, hogy a jó szándékkal segíteni próbáló közalkalmazottat ne érhesse hátrány se közvetlenül a bántalmazó szülő részéről, de tisztázandó az is, meddig terjed a szülők személyiségi joga abban az esetben, ha bűncselekmények gyanúja merül fel. Nem életszerű az a merev szabályozás, amely ilyenkor kizárólag a rendőrséget juttatja szerephez, hiszen a gyerekek sokkal inkább megbíznak az általuk jól ismert pedagógusban.

A hajléktalan nők helyzete

A ma Magyarországon élő mintegy 30 000 hajléktalan ember kb. 20–25%-a nő¹⁴. A hajléktalan nők aránya folyamatosan növekszik, amit nem mindenhol követett a férőhelyek számának változása; a hajléktalan nők intézményi elhelyezése különösen vidéken nehezen megoldható. A nők hajléktalanná válásának okai – a strukturális okokon túl – sokfélék: vannak, akik intézetben nőttek fel, és onnan kikerülve nem volt hová menniük, vannak, akik egy válás után kerültek utcára. Vannak közöttük alkohol-, és drogfüggők, volt prostituáltak és pszichiátriai betegek is. Vannak, akik évek óta az utcán élnek, és vannak, akik nemrégiben kerültek oda. Ezt a komplex problémát a folyamatos férőhelyhiánnyal küzdő intézményrendszer nem kezeli megfelelően. A hajléktalanellátás túlterhelt: ezt azonban alapvetően nem új intézmények létrehozásával, hanem olyan lakáspolitikával kell orvosolni, ami egyrészt megvédi a rászorulókat a hajléktalanná válástól, másrészt pedig megfelelő kivezető utakat teremt a már hajléktalan emberek számára. Rövidtávon azonban szükség van a gyermekes anyák és családok együttes elhelyezését biztosító átmeneti otthonainak fejlesztésére is, mind számban, mind minőségben.

A nők hajléktalanná válásának további gyakori oka a családon belüli erőszak. Sokan – akár gyermekükkel együtt is – az utcára menekülnek egy erőszakos partner elől. Sürgősen lépéseket kell tenni a hajléktalan, ill. a bántalmazás miatt elszállásolásra szoruló nők és anyák megfelelő elhelyezése érdekében. Bár a hatályos törvénykezés kötelezi az önkormányzatokat a hajléktalan nők és gyermekeik ellátására, sok olyan város és budapesti kerület van, ahol mégsem hozták létre ezeket az intézményeket. Ezért ezeknek a családoknak, ha együtt akarnak maradni, az elhagyott lakások elfoglalásán kívül nem marad más lehetőségük.

Az LMP többek között a lakástámogatások igazságosabbá tételét, a lakásfenntartási nehézségek enyhítését, kiterjedt közösségi lakásszektor kiépítését, az elhelyezés nélküli kilakoltatások visszaszorítását, valamint a hajléktalan-ellátás fejlesztését javasolja a hajléktalanság radikális visszaszorítása érdekében (erről bővebben lásd a Lakhatás és hajléktalanság c. programfejezetet), mindezen javaslatok végrehajtásakor pedig kiemelt figyelmet kell fordítani a hajléktalan nőket érintő speciális problémákra. A programunkban javasoljuk továbbá, hogy – a lakhatáshoz való joggal összhangban – a hajléktalanok legsérülékenyebb csoportjai (idősek, betegek, mozgáskorlátozottak, várandós nők, gyermekes szülők) számára az állam biztosítson kikényszeríthető alanyi jogosultságot egy meghatározott lakhatási minimumra, ami nem lehet tömegszálláson való elhelyezés.

Oktatás

A nemek esélyegyenlőségét támogató szemléletmód a demokráciára nevelés része. Ennek ellenére az oktatás továbbra is a nemekhez kötődő sztereotípiák erősítő és közvetítő közege, amely a hagyományos nemi szerepeket újratermeli és ez a nemek közötti egyenlőtlenséghez vezethet, mivel a hagyományos férfi szerepekhez köthető tevékenységeket, tulajdonságokat a társadalom értékesebbnek tekinti, mint pl. az anyaságot.

¹⁴ Győri-Maróthy 2008, a hajléktalan nőkre nézve csak Budapest vonatkozásában rendelkezünk statisztikai adatokkal.

Javasoljuk az óvodai neveléstől kezdve a felsőfokú oktatási intézményekig, hogy a nemi sztereotípiák hangsúlyozása helyett, a társadalmi valóságnak megfelelően, többféle szerepmintát közvetítsenek a gyerekek, diákok felé, amely lehetővé teszi férfiak és nők egyenlő társadalmi elismertségét és esélyegyenlőséget a munkaerőpiacon, a családokban, a hétköznapi élet szintjén.

A hazai oktatáskutatásban a nemek közötti különbségek vizsgálata kevés kivételtől eltekintve a fiúk és lányok matematikai és szövegértési képességeinek kvantitatív mérésére terjed ki. Mára már a lányok és fiúk hozzáférése az oktatáshoz egyforma, a lányok teljesítménye egyre javul, a nők aránya a felsőoktatásban emelkedik és már meghaladja a férfiakét, ezért az oktatáskutatói jelentések konklúziója általában az, hogy az oktatás területén a nemek közötti egyenlőtlenségeket sikerült felszámolni¹⁵. A nemzetközi oktatáskutatások ugyanakkor egybehangzóan azt mutatják, hogy a nemek közötti egyenlőtlenségek nem a készségek közötti mért különbségekben keresendők, hanem a rejtett tanterv sokrétű megnyilvánulásaiban, amelyek magukba foglalják az iskolai tankönyvek képi és nyelvi világát, a tananyag tartalmát, a tanárok nemi szerepekkel kapcsolatos meggyőződésük, viselkedésük, elvárásaik tudatos és tudattalan közvetítését, az iskolai hatalmi viszonyok által közvetített üzeneteket.¹⁶ A rejtett tanterv ezen vonatkozásai fontos szerepet játszanak a hagyományos nemi szerepekre való szocializációban.¹⁷ A Nemzeti Alaptantervre vonatkozó kormányrendelet tartalmazza a nemek egyenlőségét, mint a tanterv szellemiségét meghatározó tényezőt¹⁸, azonban a pedagógusok jelentős része a társadalmi nemek kérdésével foglalkozó képzésekben nem vett részt, így sok esetben nem tudja közvetíteni ezeket az értékeket. Néhány felsőoktatási intézményben már léteznek a nemek kérdésével foglalkozó központok, azonban a tanárképzésben és továbbképzésben – néhány egyetemi oktató választható kurzusaitól eltekintve – ez a téma nem szerepel. Ezért javasoljuk a tanító-és óvóképző, tanárképző karokon a nemek kérdésével foglalkozó kötelező kurzusok bevezetését, ahol lehetőség van rá, tanszékek alapítását.

Az óvodában használt könyvekben, közoktatási tankönyvekben, valamint a pedagógusok számára készült szakkönyvekben a nemi szerepeket továbbra is sztereotip módon ábrázolják. Ezért támogatjuk olyan tankönyvek bevezetését, melyek a társadalmi valóságot leképezve, a valós tapasztalatokra építve, többféle megközelítésben ábrázolják a társadalmi nemeket és ezzel a gyerekek szerepválasztási lehetőségeit fenntartják. A tankönyv-akkreditációs szempontok között már szerepel a nemi és más sztereotípiák megjelenése, de az akkreditációs testületekben nincs szakértő, aki ezt el tudná bírálni, ezért támogatjuk szakértők delegálását.¹⁹ Ezenkívül különböző interaktív pedagógiai módszerek alkalmazásával (kooperatív tanulás, csoportmunka, konfliktust kezelő foglalkozások, drámapedagógia), a pedagógusoknak lehetőségük lenne, hogy a diákok körében a nemek közötti közös felelősségvállalást erősítsék, a versengés kialakulását megelőzzék.

Annak ellenére, hogy ma már több nő tanul a felsőfokú oktatási intézményekben, mint férfi, a munkahelyeken még mindig érvényesül az üvegplafon, azaz felsővezető pozíciókba ritkábban lépnek nők, mint férfiak. Az „elnőiesedett” szakmák jellemzően alulfizetettek. A pedagógusokat, pályáorientációs szakembereket és a munkaadókat ösztönözni kell arra, hogy az egyéni kvalitásokat vegyék figyelembe és ne a hagyományos nemi szerepekhez rögzült pályára, pozíciókba orientáljanak.

¹⁵ PI. Jelentés a magyar közoktatásról 2003, 2006

¹⁶ Spender, 1981; Sempruch, 2006

¹⁷ Delamont et al., 2000

¹⁸ 243/2003. (XII. 17.) Kormányrendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

¹⁹ Rédei, 2008

Az óvodai és általános iskolai nevelés vonzóvá tételével, a pálya presztízsének és a fizetések emelésével, illetve társadalmi szemléletformálással határozottan támogatni kell a férfiak által az óvodapedagógus, tanító és szaktanári szakok választását, mivel a pedagógus, mint referencia személy is jelentős hatással van a fejlődésükre, a szerepszocializációra, így az eltérő nemű pedagógusok a pedagógiai tevékenységük során eltérő nevelési tartalmakat közvetíthetnek.

Média és reklámok

Rengeteg olyan reklám, illetve médiatartalom létezik Magyarországon, amely káros sztereotípiákat közvetít, és ezáltal növeli a nők és férfiak közötti egyenlőtlenségeket, valamint felerősíti azokat a társadalmi elvárásokat, amelyek azzal kapcsolatosak, hogy milyennek kell lennie az ideális nő, illetve férfi viselkedésének, megjelenésének. A szexista médiatartalmakat jelenleg normatív eszközökkel – jogi szabályozás, etikai önszabályozás – próbálják kezelni. Az LMP ebben a kérdésben a szankcionálásnál feltétlenül hatékonyabbnak tartja azokat a módszereket, amelyek a fogyasztók tudatosságát és a médiaszakma érzékenységét növelik, ezért javasoljuk az ilyen programok terjesztését (pl. az esélyegyenlőség, az etikus fogyasztás, és a társadalmi fenntarthatóság témáinak beépítése az újságírók, médiaszakemberek képzésébe), illetve közvetve annak ösztönzését, hogy a fogyasztók éljenek a panasztevés lehetőségével. Ezért javasoljuk, hogy az Országos Rádió és Televízió Testület rendszeresen készítsen vizsgálatokat a nemek médiareprezentációjáról, és szükség esetén e vizsgálatok alapján hívja fel mind a fogyasztók, mind a műsorszolgáltatók figyelmét a tapasztalt problémákra és ezekkel kapcsolatban fogalmazzon meg állásfoglalásokat, illetve ajánlásokat a műsorszolgáltatók számára.

Addig azonban, ameddig a fogyasztókban és a médiaszakmában meg nem erősödik a nemek méltányos, káros sztereotípiákat elkerülő reprezentációjával kapcsolatos tudatosság, javasoljuk a ne-mek méltányos reprezentációja követelményének nevesítését és hangsúlyozását a rádiózásról és televíziózásról szóló törvényben, valamint az Országos Rádió és Televízió Testület és a Magyar Reklámszövetség Reklámetikai Bizottságának ezzel kapcsolatos felügyeleti, ellenőrző, illetve szankcionáló szerepének megerősítését és a kiszabható szankciók átalakítását (mivel a reklámkészítők gyakran eleve belekalkulálják költségeikbe a közigazgatási szankció költségét). Javasoljuk kiterjeszteni a reklámokra az egyenlő bánásmódról szóló törvény hatályát oly módon, hogy közérdekű igényérvényesítésnek legyen helye a valamely csoportot sértő reklámok hirdetői ellen. A panaszok elbírálásánál mindenképpen azt kell figyelembe venni, hogy az adott tartalom mit közvetít a fogyasztóknak, és nem a megalkotó hivatkozott szándékát.

Hivatkozások:

- Delamont, Amanda – Delamont, Coffey – Delamont, Sara: *Feminism and the Classroom Teacher. Research, Praxis and Pedagogy*. London, New York: RoutledgeFalmer, 2000
- Cseres-Gergely Zsombor – Scharle Ágota (2009): A magyarországi munkapiac 2008-ban. In *Munkaerőpiaci tükör 2009*. 15-39. o. MTA KTI-OFK, Budapest.
- ESKI – Egészségügyi Stratégiai Kutatóintézet – Népmozgalmi adatok 1950-2008.
- Fazekas Károly – Bálint Mónika (2008): A magyar munkapiac állapota 2007-2008-ban. In *Munkaerőpiaci tükör 2008*. 15-34. o. MTA KTI-OFK, Budapest.
- Győri Péter – Maróthy Márta (2008): Merre tovább? Egy nemzeti hajléktalanügyi stratégia lehetséges keretei. Szakértői javaslat a Magyar Köztársaság Kormánya részére. *Pro Domo Füzetek 1*, Budapest.
- Halász, Gábor- Lannert, Judit (2003) Jelentés a magyar közoktatásról 2003
- Halász, Gábor- Lannert, Judit (2006) Jelentés a magyar közoktatásról 2006
- Koncz Katalin (2003): Kézirat. www.hapn.hu/download.php?id=509 (letöltve: 2010. március 30.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2010): Hallgatók, végzetek a felsőoktatásban. <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp> (letöltve 2010. március 30.)
- Leidholdt, Dorchen (1993): *Prostitution: A Violation of Women's Human Rights*, *Cardozo Women's Law Journal*, Vol. 1, No. 1.
- Molnár Edit – Monostori Judit – Óri Péter, S. – Spéder Zsolt (2009): *Demográfiai Portré, Jelentés a magyar népesség helyzetéről*. KSH Népeségtudományi Kutató Intézet Budapest.
- Potterat, John J. – Brewer, Devon D. – Muth, Stephen Q – Rothenbuerg, Richard B. – Woodhouse, Donald E. – Muth, John b. – Stite, Heather K. – Brody, Stuart: *Mortality in a Long-term Open Cohort of Prostitute Women*, *Am. J Epidemiol.* 159: 778-785, 2004.
- Rédai, Dorottya. *Gender in Education: a Democratic Transition? A Comparative Analysis of Gender Issues in the Democratic Reform Process in Slovenian and Hungarian Education*. VDM Verlag Dr. Müller, Saarbrücken, Germany, 2008.
- Sempruch, Justyna, Katharina Willems, and Laura Shook (eds.). *Multiple Marginalities: An intercultural Dialogue on Gender in Education across Europe and Africa*. Ulrike Helmer Verlag, 2006.
- Spender, Dale. "Education: The Patriarchal Paradigm and the Response to Feminism." In: Dale Spender, ed. *Men's Studies Modified. The Impact of Feminism on the Academic Disciplines*. New York: Pergamon Press, 1981.
- Tardos Katalin, Ph.D. (2007): „A befogadó és sokszínű munkahelyért.” Jó példák magyarországi vállalatoktól. Az ENSZ Nemzetközi Munkaügyi Szervezete (ILO), Budapest.
- Workania (2010): <http://www.prherald.hu/cikk2.php?idc=20100131-121618> (letöltve: 2010. március 30.)
- World Abortion Policies (2007): United Nations, Department of Economic and Social Affairs. Population Division. http://www.un.org/esa/population/publications/2007_Abortion_Policies_Chart/2007_WallChart.pdf